

„УКРИТТЯ“: 206 ДНІВ І НОЧЕЙ...

Середина травня 1986 року. Георгій Рейхтман, начальник зміни реакторного, повернувся з короткого відпочинку після напруженої вахти.

— Слухай, Жоро, будеш займатись четвертим блоком, — сказав начальник цеху В.Грищенко.

— Як?.. Блока ж нема, — здивувався той.

— Нема, а роботи багато... Будеш відповідальним за нього від ЧАЕС.

Наступного дня Георгій зайшов до науковців, які працювали над проектом „Укриття“. Відрекомендувався. Раптом один учений підводиться і урочистим тоном каже присутнім:

— Друзі! Історичний момент: до нас прийшов директор „саркофага“. Був би директор — „Укриття“ обов'язково буде...

Так і прилипло до новоспеченого начальника реакторного цеху №4 це звання „директор“.

Отже, слово Георгію Ісайовичу Рейхтману, який нині працює заступником начальника об'єкта „Укриття“.

Того далекого і назавжди близького 1986 року я щоденникових нотаток, на жаль, не робив. І тому багато зустрічей з людьми, різні цікаві й повчальні ситуації в моїй пам'яті застигли монолітом, наче бетон у стінах „Укриття“. Але часом пам'ять випускає з свого полону окремі події, обличчя будівельників, проєктантів, учених, і все мені бачиться ясно, немов це було вчора або сьогодні...

У перші дні будівництва „Укриття“ моїм завданням було співпрацювати з шахтарями. Учені і спеціалісти дуже тривожились, аби дно четвертого реактора не прогоріло і розплавлена маґма не ринулась донизу, у басейн-барботер. Шахтарі допомагали будівельникам дістатись до дна реактора під землею. Чудові це люди були. З київського метробуду, з Донбасу та Підмосков'я. Але вони трохи ревниво ставились

до появи в штреку „чужаків“. Я не був винятком, а отже, вирішили й мене підняти на міцні шахтарські кпини. Тут же виникла маленька метушня, колією покотилась вагонетка, а відступати нікуди... Та нас, хто служив підводником, голими руками знасоку не візьмеш, викрутився. Наступного разу серед шахтарів я був уже за свого. Особливо потеплішали стосунки після того, як побачили, що представник ЧАЕС добре знає всі ходи-виходи, розташування комунікацій, точно орієнтується в радіаційній обстановці. Якось підходжу, а гурт гірників перекурює біля виходу з тунелю.

— Тут же небезпечно, — пояснюю, — вісім рентген. Нічого собі, свіже повітря знайшли!

З низькою культурою безпеки доводилось зустрічатись ледь не на кожному кроці. Чудову виучку де-

монстрували лише професіонали-атомники, вихованці системи мінсередмашу. Але ж для всього народу радіаційний всеобуч не організуєш... Тим-то невідготовлені до екстремальних умов Чорнобиля люди часто одержували більше дозове навантаження, ніж професіонали. На висоті, зрозуміло, були і ті, хто мав флотський вишкіл. Знаєте, після того, як пройшов через торпедний апарат, ніяка аварійна ситуація не страшна.

А ще мене завжди приємно дивували вчені. Цей народ, здавалось, не боявся ні смаленого вовка, ні ядерного біса. Аби швидше одержати результат, готовий на будь-який ризик. При цьому вчені зберігали холодний розум. Саме біля 4-го реактора шаслива доля звела мене з Володимиром Шикаловим, керівником однієї із груп курчатівського інституту. Ми подружились, і дружба

ця триває, хоча тепер живемо у різних країнах. Виявилось, що фізики легше розібратись у тонкошах нейтронних процесів, ніж пройти крізь лабіринт виробничих приміщень блоку. Ну, а я знав кожен маршрут напам'ять.

Пригадується, як разом з Володею просиджували ми над кресленнями трубопроводів, прокладеними під станційними приміщеннями, простежували кожну нитку і кожен перетин, доки не знайшли потрібну трубу. Через неї було просунуто досить близько до реактора датчики температури та гамма-випромінювання. Думаю, що наша тодішня робота дала певну користь. Хоча реактор перекреслював багато задумок учених і спеціалістів. Років за два по тому на місці, де ми з Шикаловим проводили замірювання, було встановлено відеокамеру моніторингу. Я поцікавився, яка обстановка в знайомому місці. Однак там на той час не лишилось ні датчиків, ні труби, нічого...

Доля також подарувала зустрічі з науковцями найвищого гатунку, з тими, кого ми знали за енциклопедіями або вузівськими підручниками. Хіба я міг уявити, що буду спілкуватись у звичайній робочій обстановці з академіками Спартаким Тимофійовичем Спартаком Євгеном Павловичем Велиховим, Валерієм Олександровичем Легасовим? Виявилось, це дуже скромні у побуті люди, без тіні величання, поруч з якими почуваш себе впевнено і, так би мовити, комфортно.

Згадалися два епізоди.

Перший. Перед нарадою в кабінеті директора станції підходжу до академіка Александрова, на той час президента Академії наук СРСР. По-різному до нього тоді ставились, особливо пізніше, коли покотилась в час демократичного піднесення хвиля критиканства і викриттів. А у мене в теці якраз була фо-

На знімку:
академік Спартак Беляєв

тографія академіка на тлі ЧАЕС.

— Анатолію Петровичу, — звернувся до нього, — прошу ваш автограф.

— Не до автографів, молодий чоловіче.

Але я вирішив бути послідовним до кінця. Флотські не звикли відступати. Насмілюсь і кажу директору: не розпочну свою доповідь, доки Александров не дасть автограф.

Директор поглянув на академіка, академік — на нього і на мене. Вийняв ручку і поставив підпис на фотокартці.

Той портрет з автографом довго висів на стіні моєї чорнобильської оселі. А під час ремонту квартири безслідно зник. Шкода. Краше б щось інше пропало...

Другий спомин пов'язаний з Легасовим. Заходжу в опергруг у Інституту імені Курчатова. Вона розташовувалась тоді в будинку, де зараз профком НВО „Прип'ять“. Заходжу і бачу незнаймого чоловіка. Моложавий, дуже симпатичний. А в руках у нього якийсь прилад із закордонним дизайном. „Дозимет“, — здогадався я. Тоді ці прилади користувались підвищеним попитом.

— Познайомтесь, це — Валерій Олександрович Легасов, — говорять мені.

Знайомимось.

— Красива іграшка у вас, — кажу Легасову.

— Можеш погратись...

Я підніс прилад до тіла в районі печінки — записало.

— Ого, — здивувався Легасов. І присутні теж. А потім розповідали курчатовцям у Москві, що чорнобильські ліквідатори живають без... печінки. Що ж, колись без чеховський „Человек без селезенки“, хаїл буде і ліквідатор без печінки...

Коли знаєш людей, хочеш — не хочеш зростаєш з ними. Коли ж ти спізнався з ними в Чорнобилі — це потрійний зв'язок. Тому кожен з нас боляче переживав відхід у небуття академіків Легасова, Александрова, інших людей, причетних до ліквідації наслідків аварії, створення укриття над реактором.

Були ми зворушені і смертю Бориса Євдокимовича Шербина, який тривалий час очолював урядову чорнобильську комісію. Доводилось якось у пресі читати, що Шербина був бюрократом і ледь не одним з авторів застою. Не

знаю, які були порядки в кабінетах тодішньої Ради Міністрів СРСР, але в Чорнобилі він диригував керівниками різних служб, як вправний диригент симфонічним оркестром. Він завжди шукав найкоротший шлях до поставленої мети. Наприклад, я в ранзі начальника невеликого цеху на пряму йому доповідав про обстановку на „Укритті“. І оскільки я був представником замовника, Шербина завжди прислухався до моєї думки, оцінюючи ситуації. У нас з Борисом Євдокимовичем була, сказати б, мовчазна домовленість... Доповідає хтось з учених чи проєктантів про спорудження „Укриття“: якщо я слухаю спокійно, то Шербина ставиться схвально. Коли ж я заперечно хитну головою — голова урядової комісії тут же починає прискіпуватись до доповідача, уточнює деталі і, як правило, виявляє реальний стан речей. Часом доповідачам діставалось на горіхи за неточну інформацію.

От вам і бюрократія. Вона буває різною. До речі, була і буде. Тим-то не всі ліквідатори, що пройшли через горнило 86-го, що чудово попрацювали в екстремальних умовах, знаходять себе сьогодні, в час спокійної, рутинної роботи.

Я сам не будівельник. Але кожного разу, коли підходжу до „Укриття“, дивуюся цьому творінню рук людських. І питаюся тим, що був причетний до його спорудження. Особливо мене вражала злагоджена робота будівельників мінсередмашу — справжніх асів свого діла. Управління будівництва № 605, яке бу-

ло створено спеціально для вивернення об'єкта „Укриття“, демонструвало справжні діва, винахідливість і професійну сміливість. Ці люди даремно не підставляли себе радіаційній стихії. Діяти осмислено — значить діяти точно, з найменшими втратами. Професіонал — він не лише вправний ремісник, а справжній художник на своєму місці. Взяти головного інженера будови Лева Бочарова або керівника УБ-605 Геннадія Ликова, який пізніше був нагороджений золотою зіркою Героя праці. Зрозуміло, справжніх зірок на будівництві було значно більше і далеко не всі з них удостоєні державних нагород. Ні, не заради нагород і чинів працювали люди тут у 1986-му. Тоді відразу було видно, хто чого вартий... Усім знаходилось діло, відчуття лікта було не лише парадною фразою.

Шкода: тоді менш за все ми думали про те, що жили в історичну добу.

На знімку:
підполковник Савушкін,
Ю.Самойленко (третій),
генерал-майор
М.Тараканов (четвертий),
В.Голубев (п'ятий),
Г.Рейхтман (сидить).
Фото 19 вересня
1986 року.

Із книги „Чорнобильські записки“ М.Тараканова:

Того ж дня, 19 вересня, пополудні, почалась пекельна операція в особливо небезпечній зоні третього енергоблоку... Коли я прибув на КП, воїни батальйону були перенедяжені і стояли в строю — всього 133 чоловіка. Я привітався, довів офіційне розпорядження міністра оборони на проведення операції. Насамкінець попросив усіх, хто себе погано почуває, вийти із строю. Стрій солдатів, сержантів, офіцерів не поворухнувся... На старті офіцер ввімкнув секундомір, і почалась операція по видаленню радіоактивних матеріалів з даху третього блоку...

Записав
Віктор КАПУСТА